

Шумило О.В.

аспірант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ WIKILEAKS НА СУЧАСНУ ДИПЛОМАТИЧНУ СИСТЕМУ

Глобалізація впливає на всі сфери суспільно-економічного розвитку, а серед іншого – і на зовнішньополітичну ситуацію. Дипломатія як метод здійснення зовнішньої політики стрімко розвивається і набуває нових ознак. Проте на формування сучасної дипломатичної системи окрім позитивних впливів глобалізації, здійснює значний вплив діяльність міжнародних організацій, зокрема таких, як Wikileaks. Витік таємної інформації беззаперечно впливає на майбутнє дипломатії і потребує всебічного вивчення для прийняття своєчасних і раціональних рішень.

Ключові слова: дипломатія, дипломатична система, глобалізація, світова фінансова криза, дипломатична переписка, Wikileaks, інформаційна безпека.

В умовах формування нової світової системи господарювання дипломатія як інструментарій здійснення зовнішньополітичної політики зазнає значних змін. На формування сучасної системи дипломатії значний вплив здійснюють розвиток інноваційних технологій, масове застосування Інтернет-технологій, масштабна комп'ютеризація галузі міжнародних відносин. З розвитком глобалізаційних процесів змінились підходи до ведення війн, надзвичайно популярними є інформаційні війни, їхня роль з кожним роком все більше зростає. Не дарма У. Черчіль колись сказав: «Хто володіє інформацією, той володіє світом». 2010 р. відбулася безпрецедентна подія: інформаційний сайт Wikileaks опублікував таємні файли Сполучених Штатів Америки, зокрема – дипломатичну переписку. Це зумовило хвилю негативних

наслідків і недовіри до сучасних постулатів дипломатії. Зважаючи на вищенаведені твердження, вважаємо, що дослідження ефектів впливу діяльності Wikileaks на сучасну дипломатичну систему є актуальним і необхідним для формування раціональних рішень щодо зміни методів і прийомів сучасної дипломатії.

Проблему становлення та розвитку дипломатичної системи досліджувало багато як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Зокрема, О.І. Опанасюк зазначає, що інформаційна революція сприяє процесу формування сучасної моделі дипломатії і пропонує нові гнучкі можливості для підтримання багатовекторних зв'язків, що переповнюють сучасний світ [7]. Натомість М. Кулініч вважає, що нині дипломатія з мистецтва перетворилася на змістовну ефективну роботу, саме дипломати становлять розгалужену висококваліфіковану інтелектуальну опору для керівників держави [6]. С. Гуцал окремо виділяє публічну дипломатію і вважає, що на даному етапі розвитку суспільства саме цей вид відіграє найголовнішу роль у побудові зв'язків між країнами [4]. На думку науковця, публічна дипломатія є складним феноменом, її здійснення вимагає активної інформаційно-комунікативної діяльності з різнотерміновими пріоритетами. На жаль, у вітчизняній науковій літературі немає аналізу діяльності та впливу на сучасну дипломатію організації Wikileaks. Ця проблема ґрунтовно досліджується такими зарубіжними науковцями, як П. Кархулою [11], Дж. Курбальї [12; 13], Р. Сондерсом [8] та багато ін.

Проблематика формування та функціонування сучасної системи дипломатії посідає чільне місце в дослідженнях багатьох учених. Проте сучасні виклики глобалізації, а саме застосування інформаційних технологій у дипломатії та вплив на її розвиток залишилися поза увагою фундаментальних досліджень.

Метою статті, насамперед, є з'ясування впливу діяльності міжнародної організації Wikileaks на сучасну дипломатичну систему та зовнішньополітичне становище країн світу.

Дипломатія виникла ще в античний період, а інститут дипломатії є одним із найдавніших у відносинах між державами. Дипломатія формувалась під впливом багатьох чинників,

зокрема – нових відкриттів, науково-технічного прогресу, війн, посилення позицій на світовій арені окремих країн, і за століття розвитку зазнала значних змін.

Розвиток сучасної дипломатії залежить, насамперед, від зовнішніх факторів, а отже, найзначущішим останніми роками був вплив світової фінансової кризи та, унаслідок цього, зміни умов господарювання й зовнішньої політики держав. У даному аспекті К.А. Флісак влучно зазначає, що характерними проявами фінансової кризи є подальше зростання конкуренції і намагання головних гравців у системі світового господарства перерозподілити сфери впливу та ринки [9]. Головну роль у даних процесах відіграє дипломатія з усім спектром її методів і засобів. Дипломатичне листування як засіб дипломатії є дуже популярним і в більшості випадків носить прихований характер. Публікація дипломатичних документів здійснюється лише з дозволу керівників дипломатичних відомств за умови, що дана інформація потребує розголосу і носить суто інформаційний характер. Проте 2010 р. ці принципи дипломатії похитнулися завдяки Wikileaks.

Wikileaks¹ – це міжнародна організація, метою якої є публікація таємної інформації (джерела інформації завжди залишаються анонімними). Ця організація була заснована в грудні 2006 р. австралійцем Джуліаном Ассанжом. Діяльність даної організації була непомітна для світової Інтернет-спільноти до листопада 2010 р., коли на сайті було опубліковано частину дипломатичного листування США, а це близько 251 287 документів нетаємного і таємного змісту [5]. Опублікована інформація містила аудіозаписи та стенограми бесід американських дипломатів з політиками, різного рівня урядовими працівниками та просто приватними особами з різних країн світу. Також у даних документах була інформація про найважливіші події та поточну ситуацію в країнах перебування, а також їх аналіз. Серед оприлюднених документів найстаріший

---

¹ Wikileaks не є wiki сайтом, а отже, читачі, які не мають дозволу, не можуть змінювати наповнення сайту. Проте стати анонімним дописувачем сайту може кожен, хто володіє цікавою інформацією таємного характеру.

датований 28 грудня 1966 р., а найсвіжіший – 28 лютого 2010 р. Документи, які були викладені для вільного перегляду в глобальній мережі, — це переважно депеші² американських дипломатів до Держдепартаменту, а також ті, що були відправлені з канцелярії держсекретаря США в американські представництва інших країн світу, включно з представництвами при НАТО й ООН.

В оприлюднених депешах містилась інформація: про інструкції, які надсилає уряд США; про розвідувальні дані; про те, якими каналами передається зібрана інформація про розвідувальні об'єкти; про країни, де працюють дипломати та внутрішню політико-економічну ситуацію; про різного роду зустрічі з найвищими посадовими особами, а також думки дипломатів про співрозмовників (психологічний портрет). Депеші³ виходять із 274 посольств і представництв США, тобто майже з усіх країн світу [5; 14].

Щодо причин такого витоку інформації в глобальну мережу, то науковці вважають, що вірогіднішою є версія, що більшість матеріалів було передано сайту Wikileaks самими спецслужбами США. Це може свідчити про наявність внутрішнього конфлікту між урядовими інституціями в США, а розвідувальні служби й дипломатична переписка — це лише методи боротьби. Таке припущення також підтверджується тим, що у випадку небажання спецслужб США допустити витік такої таємної інформації, вони технічно не змогли б цьому завадити, оскільки вся оприлюднена інформація передана сайту Wikileaks тільки в електронному вигляді [5].

Наступною версією може бути зацікавленість різноманітних організацій з безпеки, що активно пропагують засоби криптографічного захисту (захист документарної інформації) та комплексні системи кіберзахисту для урядів і

---

² Депеша – це письмове повідомлення уряду своєму послу, яке він має передати уряду іншої країни.

³ Формальні параметри архіву, що був опублікований (теги): міжнародні відносини – 145,451; внутрішня політика – 122,896; права людини – 55,211; економіка – 49,044; тероризм і терористи – 28,801; Рада Безпеки ООН – 6,532 [5].

державних інституцій (варто нагадати, що автор сайту Wikileaks свого часу був пов'язаний як із хакерським середовищем, так і з розробкою систем криптографічного захисту). Ще однією версією вважають опосередкований вплив передвиборної кампанії в США та результати останніх виборів до Конгресу США (де більшість отримали представники Республіканської партії). Варто також звернути увагу на досить агресивну передвиборну кампанію та збільшення протистояння між чинним президентом США Б. Обамою та Республіканською партією [2; 5; 8].

Комплекс публікацій дипломатичних документів був добре розрекламований світовою пресою і, на думку К. Артамонова: «...спричинив ефект бомби, що розривається в інформаційному полі». Цей пакет даних – це тисячі статей і медіаінформації, що привернув увагу багатомільйонного Інтернет співтовариства, а відтак – усіх його користувачів у різних куточках світу [1]. З'ясуємо, якими є наслідки такого інформаційного вибуху і як це вплине на дипломатичні відносини і постулати сучасної дипломатії.

На думку Дж. Курбальї, єдиним позитивним наслідком функціонування такої міжнародної організації як Wikileaks є те, що суспільство почало по-іншому розуміти дипломатію. На думку дослідниці, багато людей бачать дипломатію як «явище ексклюзивне і таємниче». Також дипломатія сприймається більше, як «гламурна професія», де наявні чорні лімузини, вишукані прийоми і вишукане життя, і мало хто знає, що реальність значно відрізняється від застарілих уявлень [12; 13].

Чинний президент США Б. Обама стверджує, що дипломатія буде виглядати дещо інакше сьогодні. Люди, дипломати в кожному куточку світу, повинні бути набагато обережнішими, коли вони говорять, і не тільки з американцями. А дипломатичні розмови будуть під постійним наглядом. Прем'єр міністр Ізраїлю Б. Нетаньяу, у свою чергу, заявив: «Ізраїль став заручником ситуації. І ми працювали заздалегідь, щоб обмежити будь-який негативний вплив від витоків інформації» [10].

На перший погляд, таємні документи з'являлись у глобальній мережі хаотично і без цензури. Проте, на думку Ш. Бурца: «...за всім цим можна простежити певну спрямованість». Такої думки дотримується американський політолог польського походження З. Бжезинський, який вважає, що «за Wikileaks можуть стояти «розвідувальні групи», які створюють ілюзію незаангажованості, при цьому нав'язуючи непомітно певні послання й маніпулюючи свідомістю людей» [3]. Загалом американські експерти одностайно визнають небезпечним не зміст депеш, а факт їх публікації. Водночас досвідчені дипломати вважають, що ситуація не є критичною, і необхідно, насамперед, змінити систему внутрішнього документообігу в Державному департаменті. На думку экс-голови Німецької федеральної служби розвідки Ганса-Георга Віка, Wikileaks завдав усій дипломатії величезної шкоди, і те, що таке в принципі стало можливим, свідчить про потребу в змінах [2].

Отже, ставлення до подібного інформаційного буму неоднозначне. Проте більшість науковців наголошують на його негативному впливі на світову політичну арену та сучасну дипломатію. Дж. Курбаліна вважає, що виток інформації – це великий землетрус у світовій дипломатичній системі тоді, коли дипломатія набуває зовсім іншого значення [12; 13]. Сучасний світ і дипломатія настільки взаємозалежні, що даний конфлікт не може бути розв'язаний військовим шляхом. Wikileaks також функціонує в такий час, коли дипломатія перебувала, так би мовити, «на роздоріжжі». Дипломатія повинна реформуватись і стати відкритішою для громадян у всьому світі. Глобальна дипломатія повинна стати легітимнішою і прозорішою (з участю більшої кількості людей у прийнятті рішень) та ефективнішою (рішення проблем із застосуванням принципу передбачення) [12].

Також скандал з Wikileaks дозволяє дійти таких висновків для майбутнього розвитку дипломатії:

– по-перше, такого масштабу витік інформації нашої країни на думку про те, що дипломатичним працівникам потрібно шукати альтернативні методи передачі конфіденційної інформації;

– по-друге, «великий злив» (а саме так називають витік інформації) беззаперечно ускладнить відносини між країнами. І, однозначно, не сприятиме позитивним зрушенням у світовій політиці та дотриманні миру [18];

– по-третє, функції й дії відомств закордонних справ нині набагато різноманітніші і складніші, а структура дипломатичної служби змінюється відповідно до потреб країни. Для забезпечення ефективності виконання функцій з'являються нові відділи, департаменти, які потребують відповідного рівня знань та інформаційного забезпечення [7]. Усе це зумовило суттєве зростання витрат державного апарату на дипломатичну службу;

– по-четверте, інтенсифікація інформаційних технологій ведення війн зумовлює посилення заходів інформаційної безпеки. Зокрема, країни почали активно застосовувати політику так званого «сортування» інформації, що потрапляє в глобальну мережу, підвищують вимоги до безпеки електронного документообігу, застосовують новітні технології для захисту від хакерських атак.

Науковців й аналітиків дуже цікавлять запитання: чи буде збільшуватися простір свободи слова або прозорість державних документів? Чи це буде мати зворотний ефект і уряди зміцнюватимуть свої обмеження і збільшать різні форми цензури в Інтернеті? Після проведеного аналізу можемо з упевненістю сказати, що Wikileaks негативно вплинув на сучасну дипломатію. І багато країн почали застосовувати жорсткі заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки. На наш погляд, публікація таємних документів — це інформаційна зброя, під якою потрібно розуміти сукупність технічних заходів, методів і технологій, спрямованих на встановлення контролю за інформаційними структурами потенційного противника, втручання в роботу систем управління, інформаційних мереж і комунікацій. Основне завдання такої зброї – це знищення або модифікація даних, дезінформації, поширення інформації спеціального призначення. Такий викид таємної інформації не тільки спричинить збільшення цензури в глобальній мережі Інтернет, але й зумовить здійснення ефективнішої роботи спецслужб країни, обмеження можливостей дипломатії (зокрема, через зменшення

дипломатичної переписки), підвищення вимог до працівників дипломатичних відомств, посилення конфліктів на Близькому Сході, збільшення недовіри населення до зовнішньої політики США та багато інших.

У підсумку зазначимо, що цілеспрямовані витoki конфіденційної інформації від Wikileaks та інших подібних організацій стали поширеним методом інформаційної боротьби та маніпулювання думкою суспільства. Ситуація, що склалася наприкінці 2010 р., безумовно негативно вплинула на дипломатичну систему. Хоча вітчизняні науковці вважають, що основні постулати дипломатії залишаються незмінними, лише адаптовуються до сучасних вимог, на наш погляд, даний негативний вплив зумовив зупинку розвитку дипломатії, суттєве обмеження її можливостей та перспектив розвитку. Інциденти, пов'язані з Wikileaks, вказують на об'єктивну потребу в загостренні уваги урядів країн світу, української влади — зокрема, до питань забезпечення інформаційної безпеки держави та її громадян. Основними методами досягнення інформаційної безпеки в аспекті даної проблеми повинні бути: зміна ставлення до електронних носіїв інформації у випадках, коли йдеться про справді таємні матеріали державного значення; створення національних систем конфіденційного зв'язку; посилення заходів протидії комп'ютерній злочинності та ін. Можливості розв'язання даної проблематики за допомогою лише згаданих методів є доволі обмеженими, а отже, потребують ще ґрунтовнішого аналізу причин і передумов інформаційної атаки, а також наслідків даних процесів у кількісному вираженні.

Література

1. Артамонова К.О. Вплив WikiLeaks на інформаційне протиборство у сучасному світі [Електронний ресурс] / К.О. Артамонова – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Gileya/2011_54/Gileya54/SL7_doc.pdf.
2. Безпятчук Ж. Вікіліки від спокою [Електронний ресурс] / Ж. Безпятчук // Тиждень – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Publication/7389>.

3. Бурц Ш. О «феномене» WikiLeaks и его восприятие левыми, либертарианцами, либералами и консерваторами [Електронний ресурс] / Ш. Бурц: – Режим доступу : <http://president.com.ua/modules.php?name=Pages&pa=showpage&pid=847>.
4. Гуцал С.А. Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави / С.А. Гуцал // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 3 (16). – С. 106–113.
5. Дубов Д. Щодо ситуації із публікацією конфіденційного листування дипкорпусу США сайтом WIKILEAKS [Електронний ресурс] / Д. Дубов // Аналітична записка, НІСД – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/343>.
6. Кулініч М. Дипломатія як мистецтво [Електронний ресурс] / М. Кулініч – Режим доступу : <http://uaforeignaffairs.com/ua/blog/usiblogi/view/article/diplomatija-jak-mistectvo>.
7. Опанасюк О.І. Напрями трансформації форм і методів сучасної дипломатії під впливом процесів глобалізації [Електронний ресурс] / О.І. Опанасюк – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvdau/2012_18/24.pdf.
8. Сондерс Р. «WikiLeaks» не зілле дипломатію [Електронний ресурс] / Р. Сондерс // Критика. – 2011 – Режим доступу : http://krytyka.com/cms/front_content.php?idart=1083.
9. Фліссак К.А. Глобалізація і нові виклики економічній дипломатії [Електронний ресурс] / К.А. Фліссак – Режим доступу : <http://soskin.info/ea/2012/1-2/20124.html>.
10. Barak: WikiLeaks has changed face of world diplomacy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.haaretz.com/news/diplomacydefense/barak-wikileaks-has-changed-face-of-world-diplomacy-1.327963>.
11. Karhula P. What is the effect of WikiLeaks for Freedom of Information? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifla.org/publications/what-is-the-effect-of-wikileaks-for-freedom-of-information>.
12. Kurbalija J. How will wikileaks affect diplomacy? [Електронний ресурс] / J. Kurbalija – Режим доступу :

[http://deepdip.wordpress.com /2010/11/30/how-will-wikileaks-affect-diplomacy](http://deepdip.wordpress.com/2010/11/30/how-will-wikileaks-affect-diplomacy).

13. Kurbalija J. Wikileaks and future diplomacy [Електронний ресурс] / J. Kurbalija – Режим доступу : <http://archive1.diplomacy.edu/poolbin.asp?IDPool=1184>.
14. WikiLeaks повертається: Ресурс опублікував документи американської дипслужби 70-х років [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/wikileaks-vozvrashchaetsya-resurs-opublikoval-dokumenty-amerikanskoj-08042013091100>.
15. Wikileaks: Чим закінчиться дипломатичний скандал десятиліття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2010/12/07/219490>

Globalization affects all spheres of socio-economic development, in particular on foreign policy situation. Diplomacy as a method of foreign policy is developing rapidly and acquires new features. However, the formation of the modern diplomatic system in spite of the positive effects of globalization has a significant influence of international organizations, such as Wikileaks. Leaking classified information implicitly affects the future of diplomacy and require a comprehensive study to make timely and effective decisions in future.

Key words: diplomacy, diplomatic system, globalization, global financial crisis, diplomatic correspondence, Wikileaks, information security.

Глобализация влияет на все сферы общественно-экономического развития, а в частности — и на внешнеполитическую ситуацию. Дипломатия как метод осуществления внешней политики стремительно развивается и приобретает новые признаки. Однако на формирование современной дипломатической системы, кроме положительных воздействий глобализации, осуществляют значительное влияние деятельность международных организаций, в частности таких, как Wikileaks. Утечка секретной информации беспрекословно влияет на будущее дипломатии и требует

всестороннего изучения для принятия своевременных и рациональных решений.

Ключевые слова: дипломатия, дипломатическая система, глобализация, мировой финансовый кризис, дипломатическая переписка, Wikileaks, информационная безопасность.